

Jiří Pokorný

KRÁSY ŽIVOTA BEZ ALKOHOLU

„Proroci, hlasatelé nových myšlenek, názorů nového života kamenováni byli, na kříž přibíjeni, páleni na hranicích, střílení v pevnostních příkopech a na barikádách. A za všech dob byl posměch nejčastěji užívanou zbraní. Tomu také neujde žádný abstinent.“¹

Když jsem přijal pozvání na tuto konferenci, věděl jsem, čeho se odvažuji. Ale abstinent se nesmí bát. Není náhodou, že právě abstinenti stáli v boji za svobodu národa v předních řadách. O našem prvním prezidentovi mluvit nebudu: že je již od začátku století přesvědčeným abstinentem, je věc dávno známá. Rád bych ale poukázal na hrdinství těch, kteří se scházeli v abstinentní restauraci v Ostrovní ulici č. 18, v bytě inženýra Štycha a jeho choti Landové-Štychové v Libni či v Šumavské ulici na Vinohradech, kde jim útulek poskytovala vdova po profesoru Hostinském. Pamětník o tom praví: „Hned od počátku války se užívalo přátelských schůzek přátel abstinentismu. Později, když účastníci těchto schůzek se tak dalece poznali, že nebylo třeba obávat se udavačů, počaly abstinentní kroužky pod tímto nevinným názvem zabývat se ve skutečnosti politickou a podvratnou činností.“ Tak např. se polní četník K. Junger v roce 1918 nevrátil z dovolené ke svému útvaru a místo toho skryt v bytě Ing. Štycha tiskl letáky.²

¹ J., Nový život, Abstinentní věstník 2, červenec 1911, 1, s. 2

² Abstinenti ve službách hnutí za svobodu národa, Národní osvobození 5, 30. 10. 1928.

Jakkoliv velký byl ovšem podíl abstinentů na rozbití starých, dle jejich názoru přežilých státních struktur, musíme si uvědomit, že prvním úkolem abstinentního hnutí bylo teprve vytvořit nový stát, nový národ – Vyšší národ, jak ostatně zněl název listu, který jménem všech abstinentů vydával profesor Břetislav Foustka. Všeobecným ostřížlivěním celého národa teprve dokončíme národní obrození, rozumělo se obecně. „Naše zbraň je především slovo pravdy. Náš štít je zákon nového lidství,“ psal Foustka.³ Do boje proti alkoholu proto abstinenti mobilizovali jako obvykle významné postavy české minulosti – Jana Husa, Jana Amose Komenského, Josefa Jungmanna. Dr. Jan Šimsa připomněl, že o jeho popisy asylů pro pijáky se zajímal dr. Eduard Grégr. Pilný a bibliograficky spolehlivý Josef Volf zase vyzdvihl snahy Jakuba Malého o omezování pití za pomoci knihoven.

Abstinentní hnutí se považovalo za součást ohromné ofenzivy nového života přicházející po zničující válce: „Abstinentismus je hnutí mravní, spějící za zdokonalením člověka ve smyslu kolektivním, je to podstatná část eugeniky, obrození člověka, je to Kristus, Buddha i Zarathustra hlásající spasení a nové lidstvo. (...) Abstinentismus je úsilí sociální a socialistické. Je to také představení společnosti na jiných základech.“ Takto formuloval úkoly a cenu abstinence Karel Juda. Tyto zásady dovedně aplikoval i na poměry československé a vtipně je přizpůsobil i hospodářským požadavkům: „Prakticky, hospodářsky bych si představoval náš spartanský abstinentní poměr k mezinárodní cizině: vyrábět alkohol, dokud bude lidstvo (se státy) přesvědčeno, že výroba alkoholu nejvíce vynáší, vyrábět, vyvážet, sám nepít. Není to mravné, jsou to otravné plyny chrlené do cizích táborů, ale uvažme: bylo by to jednou zdravé chytráctví národa nepilého mezi opilými.“⁴

Abstinenti trpěli zejména tím, že je veřejnost považovala za lidi výstřední, kteří se chtěli za každou cenu odlišit od ostatních. Naopak to jsou – jak opakoval i dr. Gustav Kabrhel, profesor zdravotní vědy na UK – „lidé zásad vyšších, pravé, vyhraněné vůle, kteří vedeni jsou snahou dospěti životem prostým, jednoduchým, odloučeným ze-

³ Úvodník redakce v prvním čísle Vyššího národa, které vyšlo 1. 5. 1921.

⁴ Karel Juda, Úkoly a cena odříkání, Vyšší národ 1, 15. 10. 1921, s. 3–4.

jména od požitků soustavu čivovou dráždících, dospívají k odřeknutí se alkoholu.“

Více osvětlí konkrétní příklad, který profesor Kabrhel uváděl: Jistý rolník začal jednou pěstovat chmel. Když ho ochutnal, zjistil, že chutná jinak než pivo. Ihned ho napadlo, že v pivovaru se do piva dává kromě chmelu ještě asi něco jiného – a z toho pak bolí hlava. Rozhodl se proto, že už přestane pít. A tak i prostý člověk, užívající ovšem svého rozumu a neohlížející se na obecné mínění, může dospět k závěrům, které by ani lecjakému akademikovi ani na mysl nepřišly.⁵

A co situace tříd pracujících? I když sociální demokracie jako nej-mocnější obhájkyně jejich zájmů nepřestávala usilovat o zvýšení úrovně dělnických mas, považovala za rozhodující, aby dělnické požadavky rostly rychleji než možnost je uspokojovat. Zde spatřovala hlavní zdroj úsilí, zaměřeného na změnu a opravu světa. Samozřejmě v tom se skrývalo i nebezpečí – orientace na využívání možností, jež poskytuje konzumní způsob života, mohla znamenat, že dělnictvo ztratí ze zřetele svůj konečný cíl – „nikoli osobní blaho jednotlivců, nýbrž povšechné blaho všech“ a na základě prchavého, leč stále opakovatelného požitku dospěje k smíření s danou skutečností svého života. V oblasti alkoholové tomu tak skutečně bylo: sociologické průzkumy, které shrnuli belgický socialista Emil Vandervele či sociálně demokratický bavorský publicista Adolf Braun, dokázaly, že s rostoucími příjmy rostou i výdaje za alkohol.⁶

A právě požíváním alkoholu, jak byli sociálně demokratičtí teoretici – včetně např. Victora Adlera – přesvědčeni, se člověk zbavuje svého vědomí a s tím i jediné zbraně na sebeobranu... „Alkohol stává se součástí potlačovatelského stroje, přispívá k tomu, aby vykořisťované třídy byly ponechány v onon stavu klamu a nevědomosti, v chabosti rozumu a vůle, který způsobuje, že potlačování a vykořisťování snášejí.“⁷

⁵ Gustav Kabrhel, *Abstinentismus*, význam jeho pro jednotlivce a společnost, Praha 1906, s. 4-5.

⁶ Richard Frölich, *Alkoholní otázka a třída dělnická* (= Zdravotnické knihovny dělnické č. 1, německý originál vyšel 1904), Praha 1908, s. 24n.

⁷ Tamtéž, s. 34n.

Ne každý si ale uvědomoval, že boj proti alkoholismu je především bojem proti jeho producentům. To bylo třeba stále opakovat: „Naším skutečným nepřítelem, naším hlavním nepřítelem – jest velikokapitál, jenž uložen jest v pivovarech, lihovarech a hostinstvích. A vládnou-li ještě mezi námi předsudky, zavinuje je právě tento kapitál, jenž přímo nebo nepřímo ovládá všecken tisk a tím zabraňuje lidem poznati pravdu.“ Tak situaci charakterizoval článek v časopise *Alkoholgegner*, přeložený později do češtiny a přijatý do časopisu *Abstinentní věstník*.⁸ „Ukrutnosti, jichž dopouští se velký akciový pivovar,“ dodal ještě, „jsou něčím neslýchaným v celých světových dějinách. V předešlých stoletích zotročování byli lidé. Otroci zůstali ale zdraví. Tisíce lidí bylo povražděno. Ale děti povražděných zůstaly zdravý. Nyní zotročují a vraždí se lidé současně. Vraždí se i se svým pokolením.“⁹ Jediné účinné zbraně, jaké má dělnictvo proti kapitálu lihovarů a pivovarů, jsou stejné jako ty, jichž užívá v boji proti kapitálu vůbec. Boj proti alkoholu se odehrává jen na vedlejší frontě třídního boje.

Společnou řeč s měšťanskými bojovníky proti alkoholismu se sociálnědemokratickým abstinentům nedařilo před válkou nalézt. Sociální demokracii se zdálo, že jejich kolegové ztotožňují sociální otázku s otázkou alkoholovou, a že proto předpokládají, že vymýcení alkoholismu bude mít za následek i vyřešení sociální otázky. Až přestanete pít, povede se vám dobře, resumoval toto přesvědčení Richard Frölich a dodával: A budete spokojeni s poměry. A to právě odmítl.

Za první republiky se vztah mezi sociální demokracií i měšťanskými abstinenty upravil. Ostatně právě Holitscherův zákon o ochraně mládeže před alkoholismem z roku 1922 našel souhlas u všech politických stran i národů: Arnold Holitscher byl německý sociální demokrat. Proti tomuto zákonu se nejvíce angažovala národní demokracie.

Ještě jedna skutečnost nedávala naším předkům spát: totiž souvislost mezi alkoholismem a klerikalismem. Číslo hovoří jasně. Jak do-

⁸ Lihový kapitál naším úhlavním nepřítelem, *Abstinentní věstník* 2, 1911, 1 s. 3.

⁹ Tamtéž.

kazuje článek,¹⁰ který mohl být jen díky interpelaci soudruha Svěceného a jeho druhů uveřejněn v časopise Volná myšlenka, bylo např. v rychnovském okrese z 50 259 obyvatel 479 opilců – a mezi nimi 72,2 % klerikálů a 184 % agrárníků. „Klerikalismus je duševním alkoholismem.“ Z toho ovšem vyplývalo, že i antiklerikalismus a abstinentismus mají mnoho styčných bodů. Osobou, která obě hnutí sjednocovala, byla např. právě již jmenovaná Luisa Landová-Štychová. A Juda, přední přívrženec Macharův, podporovatel jeho křesťáckých antiklerikálních tažení po Moravě?

Snaha vylepšit člověka, přemoci jeho přirozené sklony přispěla i k tomu, že někteří aktivisté antiklerikalismu a abstinentismu se přiblížili k vědeckému socialismu a přijali za své i myšlenky sociální revoluce.

Jiří Pokorný

Pedagogická fakulta UK

Praha

¹⁰ Ledeč, Alkoholismus a klerikalismus, Volná myšlenka 5, červenec 1909, s. 73 an.